

определенными сложностями ну пути построения диалога с социумом. Иногда эти сложности перетекают в открытый конфликт. Данный анализ, даже представленный в такой сжатой форме, дает понимание того, что проблема насилия требует четко сформулированного ответа, который может быть получен только при условии правильно сформированной личности как основного представителя общества.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННЫХ ИСТОЧНИКОВ

1. Женские миры – 99: VII всемирный женский междисциплинарный конгресс в Тромсо и гендерные исследования в России. /Под ред. Шныровой О.В./ «Ивановский центр гендерных исследований». Иваново. 1999. - 177 с.
2. Клименкова Т. Насилие как основа культуры патриархатного типа: Гендерный подход к проблеме // Права женщин в России и выборы: Материалы тренинга. — М., 2001. — 190 с.
3. Ловелле Р. П. Тревожность, страх и насилие, и их жертвы как компоненты человеческой среды начала XXI века // Журнал прикладной психологии. — 2000. — № 1., - 182 с.
4. Хамитов Н. Философия человека: от метафизики к метаантропологии. — М., 2002. — 249 с.

Добролюбська Ю. А. – доктор філософських наук, доцент кафедри всесвітньої історії Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

УДК 300.3+301+930.1

ОСНОВИ ПОСТМОДЕРНІСТСЬКОЇ ФІЛОСОФІЇ ІСТОРІЇ Х. УАЙТА

Прояснений механізм постмодерністських інновацій в філософії історії, сформульований у працях Х. Уайта. З'ясовані особливості застосування постмодерністського підходу до дослідження історичних процесів та специфіка дослідницької стратегії.

Ключові слова: історичне мислення, нарратив, ідеологічний аргумент, постмодерністська філософія історії.

Прояснен механизм постмодернистских инноваций в философии истории, сформулированный в работах Х. Уайта. Определены особенности применения постмодернистского подхода к исследованию исторических процессов и специфика исследовательской стратегии.

Ключевые слова: историческое мышление, нарратив, идеологический аргумент, постмодернистская философия истории.

The research makes peculiarities of application of the post-modern approach in the works of Hayden White clear. There is given the analysis of post-modern philosophy of history and specifics of the research strategy.

Keywords: historical thinking, narrative, ideological argument, post-modern philosophy of history.

В сучасній літературі існують різні оцінки впливу ідей постмодернізму на історичну науку. Одні дослідники називають постмодерністську парадигму наступним етапом розвитку, інші – її альтернативою, треті – авангардом. Однак більшість професійних істориків вплив постмодернізму на історичну науку оцінюють негативно, називають постмодерністську інтерпретацію історії знищувальною. В результаті в сучасній історичній науці сформувався образ постмодернізму як

загрози інтелектуальній діяльності взагалі та професійній історії особливо [4].

Разом з тим деякі дослідники вважають, що критика постмодернізму не завжди носить предметний та послідовний характер, а самі відносини між постмодернізмом та історичною наукою не відрізняються таким антагонізмом, як це уявляється його критикам. Ці дослідники вважають, що з постмодернізмом пов'язано усвідомлення того, наскільки історично-специфічними були ті інструменти, за допомогою яких історики намагались розшифрувати минуле, а також те, що в історичному дослідженні велике значення мають епістемологічні фільтри, які опосередковують інтерпретацію його предмета [1, 8].

Серед багатьох досліджень, які популяризують та аналізують постмодернізм, найбільшу роль для нашої роботи зіграли праці П. Козловські та І. Хассана [3, 11]. Російські дослідники висвітлюють проблематику постмодернізму в різних, у тому числі і історіографічних ракурсах. Найґрунтовнішими можна назвати роботи І. П. Львіна, М. О. Кукарцевої, Є. Г. Трубіної [2, 5, 9]. В Україні в останні роки з'явилась низка досліджень, присвячених різним аспектам постмодерністської парадигми [6, 7].

Метою цієї роботи є спроба охарактеризувати основи постмодерністської філософії історії, викладені у працях Хейдена Уайта.

Об'єктом дослідження статті виступає механізм постмодерністської філософії історії, сформульований в роботі Х. Уайта «Метаісторія: історична уява у ХІХ столітті» [10, 12].

Х. Уайт починає своє дослідження з вказівки на те, що питання типу: що це означає – «мислити історично»? , що це означає – «історичний метод мислення»? у ХІХ столітті дуже активно дебатовалися істориками і філософами, але завжди в контексті мовчазної згоди про те, що недвозначні відповіді на ці питання будуть дані тільки в майбутньому. У ХІХ столітті історія, вважає Х. Уайт, розумілася як особливий напрям мислення, а історична свідомість – як відносно автономна область наукових досліджень в широкому спектрі гуманітарних і природних наук. Х. Уайт пропонує власний аналіз глибинних структур історичної уяви Європи ХІХ ст., який, за його переконанням, відкриває нові перспективи в сьогоднішніх дебатах про природу і функції історичного знання.

Х. Уайт досліджує стиль роботи істориків ХІХ століття (Мішле, Ранке, Буркхард) і виявляє різні характеристики історичного процесу, запропоновані ними, а також стиль роботи філософів історії ХІХ століття (Гегель, Маркс, Кроче) і виявляє можливі теорії філософії історії. «Я вважаю історичну роботу дослідженням вербальних структур у формі нарративного прозаїчного дискурсу, що має на увазі можливість нарративу бути моделлю минулих структур і процесів для того, щоб, репрезентуючи їх в нарративі, пояснити чим насправді були ці процеси. Мій метод формальний. Я не буду, як це роблять інші історики, аналізувати, що в роботах істориків і філософів історії ХІХ століття добре або погано, чи відповідають вони реальному історичному процесу або ні. Я прагнутиму ідентифікувати структурні компоненти цих робіт» [12, с. 2]. Уайт підкреслює, що теорії і концепції аналізованих ним мислителів менше всього залежать від точного викладу історичних фактів і рефлексії над цими фактами. «Їх статус як моделей історичної нарації і концептуалізації залежить кінець кінцем, від пре-концептуальної і специфічно-поетичної природи їх поглядів на історії і її процеси. Я називаю це підходом формаліста до дослідження історичної свідомості» [12, с. 5].

З цих позицій роботи даних мислителів, будучи вербальними структурами, мають радикально протилежні формальні характеристики, а також мають концептуальні апарати, що принципово різними способами пояснюють історичні факти. Робота одного автора, що досліджує, наприклад, зміни фактів і трансформацію історичного процесу, може бути за своєю природою діахронною і процесуальною, а робота іншого, що аналізує факти в їх структурній організованості, синхронною і статичною. «Тому, щоб виявити основні характеристики різних типів історичного мислення, вироблених ХІХ століттям, необхідно передусім з'ясувати, з яких ідеально-типових структур повинна складатися історична робота» [12, с. 5].

Проте для цього треба виявити в кожній історичній роботі критерій виділення її унікальних структурних елементів. Для цього Х. Уайт складає карту фундаментальних змін в глибинній структурі історичної уяви ХІХ століття. За допомогою цієї карти, за переконанням Уайта, можна орієнтуватися в гігантському універсумі історичного дискурсу і виявляти можливі стилі історичного мислення.

Карта Х. Уайта складається з 5 рівнів концептуалізації і особливого рівня тропологічної стратегії. П'ять рівнів історичної концептуалізації такі: хроніка, оповідання (розповідь), сюжетний аргумент (естетика), пояснювальний аргумент (наука), ідеологічна імплікація (етика).

Перші два рівні Уайт називає примітивними, але необхідними елементами історичного дослідження. Ці елементи здійснюють процеси селекції і обробки історичних даних для того, щоб історичне джерело стало більш релевантним сучасної читацької аудиторії. Історична робота з цих

позицій є спроба свого роду медіації між полемічним характером історичного дослідження, необробленим історичним свідомством і читачем.

Хроніки є опис історичних фактів. Історик організовує хроніку в оповідання (розповідь), що має форму «спектаклю» з початком, серединою і закінченням. Хроніки завжди не завершені, вони в принципі не мають вступу, починаються зазвичай з опису зафіксованих в літописах подій, в них немає кульмінації і розв'язки. Події в хроніках просто складаються в окремі послідовні серії.

Дійсно, хроніки є вибудовування фактів в просторово-часовому порядку, що є емпіричним рівнем історичної роботи, а нарратив як вторинний історичний текст є вибудовування фактів в причинно-наслідковій залежності і є теоретичним, філософсько-історичним рівнем дослідження. На ньому передбачається розкриття закономірних зв'язків між різними історичними подіями, і принципом організації фактичного матеріалу в теорії повинні виступати закони різної міри спільності. Розуміючи це, Уайт вводить наступні рівні історичної концептуалізації, розглядаючи їх як ті закони, що упорядковують факти в оповіданні. «З'єднання відібраних подій з хронік в оповідання провокує виникнення низки запитань, на які, конструюючи свій нарратив, повинен відповісти кожен історик: «що станеться далі?», «чому і як це сталося?», «як здійсниться розв'язка?», «чому це сталося так, а не інакше?»».

Ці питання детермінують тактику нарративу. Але вони мають бути доповнені і іншими питаннями: «що стало причиною усього?», «що стане результатом усього?». Ці питання мають справу із структурою повного ланцюга подій, який розуміється як завершена історія, і вимагають ретельного розгляду стосунків між даними і іншими історичними оповіданнями, які можуть бути «заховані» в хроніці. Виявлені вони можуть бути трьома шляхами: сюжетним, пояснювальним і ідеологічним дослідженнями [12, с. 7]. Далі Уайт переходить до дослідження цих рівнів історичної концептуалізації.

Аргумент сюжетності є забезпечення значення оповідання через ідентифікацію типу оповідання. Уайт виділяє чотири типи сюжетності: Роман, Трагедію, Комедію, Сатиру. В принципі сюди можна включити і епіку (вона імпліцитний міститься в хроніках), іронію (один з аспектів сатири, але може міститися в багатьох типах сюжетності, здійснюючи ефект через фрустрацію нормальних очікувань від оповідань, написаних в іншому типі). Історики XIX століття – Мішле, Ранке, Буркхард – використовували відповідно Роман, Комедію, Трагедію і Сатиру в простій семантиці цих сюжетів, а філософи історії – Гегель, Маркс, Кроче – оперують з сюжетними модусами на незрівнянно складнішому рівні рефлексії. Найважливіше ж в тому, що «будь-яке оповідання, навіть найбільш синхронне і структуроване з усіх, завжди певним чином оформлене сюжетно» [12, с. 8].

Уайт послідовно характеризує кожен з виділених ним модусів сюжетності і вважає, що чотири сюжетні архетипи історичного оповідання: 1) дозволяють встановити різницю між діахронними (домінують структури трансформації: Мішле і Ранке) і синхронними (домінують структури статичності: Токкевіль і Буркхард) нарративами; 2) забезпечують необхідність існування різних пояснювальних стратегій в історіографії. Останнє означає, що кожна з чотирьох архетипових сюжетних естетичних структур має свої імлекативи в когнітивних операціях, за допомогою яких історики прагнуть знайти пояснення тому, «що дійсно сталося» і «що стало причиною того, що сталося». Рівень історичного дослідження, на якому обговорюються ці питання, є сфера застосовності пояснювального (наукового) аргументу.

На науковому рівні історичної концептуалізації будується номологічно-дедуктивна модель, причому принципи комбінації фактів в ній відповідають квазі-законам історичного пояснення. Одним з таких законів, на думку Уайта, може бути марксистський закон взаємної відповідності базису і надбудови, яким можна пояснити, наприклад, і Велику американську депресію 1930-х років і падіння Західної Римської імперії. «Тут важливе наступне: якщо історик пропонує пояснення, яким конфігурація подій в його нарративі пояснюється чимось типу номологічно-дедуктивного аргументу, то таке пояснення має бути відокремлене від пояснення через сюжетний модус» [12, с. 12]. В принципі, при деяких обставинах і сюжетний аргумент можна трактувати як дедуктивно-номологічне пояснення: наприклад, Трагедія може бути інтерпретована як прояв в певній ситуації деяких законів, що управляють природою людини і соціуму.

Проте, на думку Уайта, необхідно розрізняти аналітичні операції історика і його нарративні дії. «Ми домовилися, що одна справа – пояснити, чому «це сталося» і чому «це сталося саме так», і інша – запропонувати вербальну модель подій у формі нарратив» [12, с. 12]. Пояснювальний аргумент в чистому вигляді є аналітичні дії історика. Слідуючи у своїх роздумах далі, Уайт диференціював чотири модуси історичного пояснення, названого їм «формальний аргумент», як Формізм,

Органіцизм, Механіцизм і Контекстуалізм.

Формізм має за мету ідентифікацію унікальних характеристик об'єктів, існуючих в історичному полі. Відповідно, Формізм вважає пояснення здійсненим тільки у тому випадку, якщо дані об'єкту (кількість, якість, модальність і інші) належним чином ідентифіковані, виявлені їх класові, родові і специфічні особливості, присвоєні адекватні найменування. Тим самим історик виявляє унікальність кожного конкретного об'єкту серед безлічі інших схожих з ним феноменів. Формістську модель пояснення можна знайти у Гердера, Карлейля, Мішле, Нібура, Моммзена, Тревельяна – «в будь-якій історіографії, де зображення різноманітності кольору і яскравості історичного поля розцінюється як головна мета роботи історика» [12, с. 14]. Тут теж можуть мати місце узагальнення, але в основному за рахунок масштабу охоплюваних індивідуальностей, як правило, ці узагальнення фрагментарні і не вважаються Уайтом головними. Тому Формізм більш дисперсійний, ніж інтеграційний елемент історичного аналізу.

Інтегративність більшою мірою властива Органіцизму і Механіцизму. Перший прагне зображувати особливості, що позначилися в історичному полі, як компоненти деякого синтетичного процесу. «У серці органіцистської стратегії знаходиться свого роду метафізичне зобов'язання перед парадигмою взаємин мікро- і макрокосмосу. Історик-органіцист ведений бажанням бачити індивідуальні утворення у вигляді компонентів процесу, який агрегує в цілому усе, що більше, кількісно відрізняється або є сумою їх частин» [12, с. 15]. В органіцистській парадигмі працювали такі історики середини ХІХ століття, як фон Сібел, Трейчке, Стуббс, Мейленд, частково Ранке. У їх наративах узагальненням і цілісності надавалося величезне, якщо не абсолютне значення. Тому Органіцизм великою мірою є «абстрактний» аргумент, що надзвичайно цікавиться загальними принципами і ідеями. Історія, пояснена через таку стратегію, завжди детермінована її (історії) закінченням або її метою, тому вона телеологічна: принципи і ідеї визначають закінчення і мету, до якої очевидно або імпліцитно рухається досліджуваний історичний процес.

Х. Уайт вважає, що Органіцизм розцінює будь-які уподобані ним принципи і ідеї не як об'єктивний бар'єр на шляху історичного дослідження, здатний «закрити очі» на те, що дійсно відбувається або на те, що не вписується в принцип, але, навпаки, як стимули і гарантії свободи ученого і людини. Механіцистські гіпотези також інтеграційні за своєю природою, але більш все-таки схильні до редукції, чим до синтезу. «Механіцизм прагне розглядати акти залучених в історичне поле агентів як маніфестації екстраісторичних дій» [12, с. 17]. Механіцизм є каузалізм, механіцистські теорії пояснення шукають каузальні закони, які детермінують процеси, що відбуваються в історичному полі. Як і Органіцизм, Механіцизм орієнтований на абстракцію. Окреме для нього менш важливо, чим той клас феноменів, до якого це окреме належить, а цей клас, у свою чергу, менш важливий, ніж закон, що ним керує. «Одним словом, для Механіцизму пояснення завершене тоді, коли знайдений закон, що управляє історією так, як управляє закон природою» [12, с. 17].

Контекстуалізм є «функціональною» концепцією значень подій, залучених в історичне поле. Відповідно до Контекстуалізму, подія може бути пояснена розміщенням її в «контекст її метазнаходження». Так само як і у Формізмі історичне поле тут розглядається як сцена, спектакль, що має ясно помітну структуру. Але на відміну від Формізма, який просто розташовує суті відповідно до міри їх унікальності, Контекстуалізм наполягає, що «те, що сталося», може бути оцінене тільки специфікацією функціональних взаємин агентів і їх дій, існуючих в цьому історичному полі в даний момент часу. Детермінація цих взаємин здійснюється операцією, що носить назву «колігація» – узагальнення. Головна мета цієї операції в тому, щоб вивчити зв'язок агентів (суб'єктів) або соціальних інститутів через аналіз специфіки їх соціокультурного сьогодення. Контекстуалізм будь-який елемент історичного дослідження (Велику французьку революцію або один її день) розглядає через можливі зв'язки цього елемента з різними частинами і аспектами релевантного контексту. Або цей елемент зникає в кінцевому контексті, або дає імпульс для появи нового елемента.

Контекстуалізм ставить своїм завданням зв'язати історичні події в ланцюг тимчасових і обмежених характеристик невеликих провінцій маніфестно-важливого оточення. Х. Уайт справедливо підкреслює надзвичайну поширеність в історії контекстуалістської пояснювальної стратегії. Приклади її можна знайти всюди: від Геродота до Й. Хейзінги. Як стратегія пояснення Контекстуалізм прагне в рівній мірі уникати радикальної дисперсійної тенденції Формізму і абстрагуючої тенденції Органіцизму і Механіцизму. Контекстуалізм пропонує релятивну інтеграцію цих тенденцій, ясно помітну в загальній фізіогномії історичних періодів і епох. Х. Уайт вважає, що Контекстуалізм є важливим вкладом в проблему конструювання наративу, і частково, припускає саму можливість наратива. Контекстуалістська пояснювальна стратегія схильна до синхронічної або структурної

репрезентації сегментів і відділів історичного процесу і тому вимагає від своїх adeptів знання сучасного ним погляду на історичний процес в цілому, а також залучення у своє дослідження необхідних прийомів Механіцизму, Органіцизму, Формізму.

Означені чотири стратегії історичного пояснення, на думку Уайта, в рівній мірі можуть бути використані в історичній роботі, але заперечення проти пояснювальних стратегій різного типу можливі тому, що «історія не є наукою (у кунівському сенсі), це у кращому разі прото-наука із специфічними детермінуючими ненауковими елементами її конституції» [12, с. 21]. До останніх відноситься і ідеологічний аргумент.

Ідеологічний аргумент або ідеологічна імплікація є, на думку Уайта, віддзеркалення етичного елементу у позиції кожного історика відносно природи історичного знання і висновків, які витягуються з вивчення минулого. Під «ідеологією» Уайт має на увазі мережу приписів, необхідних для заняття певної позиції в полі соціальної практики і для дій, відповідних цим приписам. Уайт, услід за Карлом Мангаймом, постулював чотири базові ідеологічні позиції: Анархізм, Консерватизм, Радикалізм і Лібералізм. Кожна з них є окремою ціннісною системою, що проголошує авторитети «причинності», «науки», «реалізму». Ці системи постійно вступають одна з одною в дискусію і, на відміну від своїх пізніших двійників, вважає Уайт, відрізняються «когнітивною відповідальністю». Вказані чотири форми не є емблемами політичних партій, а, швидше, загальними ідеологічними уподобаннями, що дозволяють віднести вивчення суспільства до області наукових досліджень. Певний сюжетний модус або тип пояснювальної стратегії не залежить від ідеологічного аргументу, точніше кажучи, він не вибирається свідомо під впливом цього аргументу. Але будь-яка Ідея історії залежить у своєму формуванні від вибору специфічної ідеологічної імплікації. Уайт дає традиційну характеристику кожного з чотирьох типів ідеологічного аргументу, підкреслюючи, що навіть найменш «політизовані» історики і філософи, наприклад Буркхард і Ніцше, у своїй роботі завжди наслідували певні ідеологічні імплікації. Це затвердження Уайта буквально відроджує знамениту ленінську тезу про імперативну партійність будь-якого гуманітарного знання і примушує вірити в неусувність «партійного» контексту гуманітарного знання.

Уайт переконаний, що етичний момент історичної роботи (ідеологія) завжди комбінується з естетичним (сюжетність) і знаходить свій спосіб пізнання (пояснення). Історик, інспірований деякою ідеологією, пояснює історію, досліджуючи закон, що управляє подіями, об'єднаними в деякий сюжет. Уайт пояснює, наприклад, різницю між історіософією Шпенглера і Маркса наступним способом: обидві написані в Механіцистській моделі пояснення в сюжетному модусі Трагедії, ідеологічна імплікація – Радикалізм. Але у Шпенглера загальний настрій роботи песимістичний, а у Маркса оптимістичний, звідси різниця між їх типами історії приблизно та ж, що різниця між трагедіями Еврипіда і Софокла, ситуаціями короля Ліра і Гамлета. Інший приклад: усі ранкеанці писали в жанровому модусі Комедії, використовували Органіцистську стратегію пояснення і надихалися Консерватизмом. Загальний настрій роботи – оптимізм. Буркхард: сюжетний модус – Сатира (іронія), Контекстуалістська стратегія пояснення, ідеологічна імплікація детермінується загальним змінним настроєм роботи – Лібералізм у разі оптимізму і Консерватизм у разі песимізму. Уайт бачить у зв'язку з цим деяку неузгодженість загальної спрямованості досліджень Буркхарда.

Отже, Хейден Уайт розглянув п'ять основних рівнів історичної концептуалізації і інтерпретації, в трьох з них виділивши чотири можливі способи (архетипу) артикуляції фактів, за допомогою яких історик може витягнути пояснювальний ефект особливого роду.

1. Хроніки
2. Оповідання (розповідь)
3. Сюжетний рівень (естетика): Роман, Комедія, Трагедія, Сатира
4. Пояснювальний рівень (наука): Формізм, Органіцизм, Механіцизм, Контекстуалізм
5. Ідеологічний рівень (етика): Анархізм, Консерватизм, Радикалізм, Лібералізм

По суті справи, Уайт ідентифікував естетику, етику і епістемологію в історіографічній роботі і спробував проникнути туди, де ці синтезовані операції мають імплікативи і практичне застосування, тобто формують історіографічний стиль. Під історіографічним стилем він розуміє специфічну комбінацію типів жанровості, пояснення і ідеологічної імплікації. Уся проблема полягає в тому, що ця комбінація не може бути довільною: різні форми, виділені в межах вказаних рівнів інтерпретації, не можуть бути безладно змішані в одній роботі. Комедійний сюжет, наприклад, несумісний з Механіцизмом, а Радикалізм – з Сатирою. Так, Мішле безуспішно намагався з'єднати Романтизм, Формізм і Лібералізм. У історіографічному стилі повинна існувати простежена «вибіркова близькість» розглянутих модусів етики, науки і естетики. А для цього необхідно оцінити загальну

форму усього історичного поля. Це надасть історіографічному дослідженню необхідну зв'язність, логічність і визначить його стилістичні атрибути. Проте тут виникає проблема іншого роду: як визначити підстави зв'язності і логічності. «На мій погляд, ці підстави поетичні і лінгвістичні» [12, с. 30]. Перш ніж історик оцінить історичне поле і вибере адекватний концептуально-інтерпретаційний апарат, він повинен здійснити операцію пре-фігурації цього поля, тобто конституювати його як об'єкт ментального сприйняття. Пре-фігурація є акт поетичний, і він «невідмітний від лінгвістичного акту, в якому історичне поле готується для інтерпретації як територія певного роду» [12, с. 30].

Це означає, що перш ніж ця територія буде особливим чином інтерпретована, вона має бути, по-перше, сконструйована як місце, заповнене певними помітними лінгвістичними фігурами; по-друге, ці фігури мають бути задумані як підвладні класифікації за принципом порядку, класу, роду, виду; по-третє, ці фігури мають бути здатними передавати від однієї до іншої певний тип стосунків, а трансформація цих фігур і їх стосунків конструюватиме проблеми, що будуть розглядатися потім різними модусами сюжетності, пояснення, ідеології. Виходячи з цього очевидно, переконаний Уайт, що історики конструюють історичне поле практично так само, як лінгвіст конструює нову мову: шукає лексичні, граматичні, синтаксичні елементи мови, інтерпретує отримані конфігурації елементів і їх зміни. Історик конструює певний лінгвістичний протокол, наповнений поняттями, що дозволяють характеризувати історичне поле і його елементи в його власних термінах і підготувати його до релевантної репрезентації, пояснення і інтерпретації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Зверева Г. И. Онтология новой интеллектуальной истории / Г. И. Зверева // Вестник РГГУ. — 1997. — № 3. — С. 183-199.
2. Ильин И. П. Постмодернизм от истоков до конца столетия: эволюция научного мифа / Илья Петрович Ильин. — М. : Интрада. — 1998. — 255 с.
3. Козловски П. Культура постмодерна: Общественно-культурные последствия технического развития / Петер Козловски ; [Пер. с нем. Л. В. Федорова и др.]. — М. : Республика, 1997. — 238 с.
4. Кравцов В. Н. Трансформация оснований профессионализма исторического знания в современном историографическом процессе / В. Н. Кравцов // Образы историографии: Сборник статей. — М. : РГГУ, 2001. — С. 161-195.
5. Кукарцева М. А. Опыт метафилософии истории / М. А. Кукарцева, Е. Н. Коломоец // Вестник Московского университета. — Серия 7. Философия. — 2000. — № 6. — С. 48-59.
6. Павлов Ю. В. Про специфіку модерну і постмодерну / Ю. В. Павлов // Вісник Київського університету. Серія: Філософія. Політологія. Вип. 36. — К. : ВЦ «Київський університет», 2001. — С. 72-73.
7. Перепелица О. Н. Эсхатологический «фетишизм» эпохи постмодерна / О. Н. Перепелица // Філософські перипетії. Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна. — № 547. — 2002. — С. 115-120.
8. Репина Л. П. Вызов постмодернизма и перспективы новой культурной и интеллектуальной истории / Л. П. Репина // Одиссей. Человек в истории. — 1996. — М. : Coda, 1996. — С.25-38.
9. Трубина Е. Г. Рассказанное Я: отпечатки голоса / Елена Германовна Трубина — Екатеринбург : УРО РАН, 1995. — 151 с.
10. Уайт Х. Метаистория: Историческое воображение в Европе XIX века / Хейден Уайт ; [Пер. с англ. Е. Г. Трубина, В. В. Харитонов]. — Екатеринбург : Изд-во Урал. ун-та, 2002. — 528 с.
11. Хассан И. Культура постмодернизма / И. Хассан // Современная западноевропейская и американская эстетика. Антология. — М. : КДУ, 2002. — С. 113-123.
12. White H. *Methahistory: The Historical Imagination in Nineteenth-Century Europe* / Hayden White. — Baltimore : Johns Hopkins University Press, 1973. — 350 p.

Захарченко Н. В. – аспірантка кафедри філософії і соціології Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

УДК: 37.013.74+37.03

СУСПІЛЬСТВО І ОСВІТА: ВЗАЄМОДІЯ У ФОРМУВАННІ СВИТОГЛЯДУ ОСОБИСТОСТІ

У поданій статті розкриваються тенденції розвитку відносин суспільства та освіти в Україні, чинники їх гальмування та прискорення. Аналізується роль освіти та оточуючого середовища у формуванні світогляду особистості.

Ключові слова: *суспільні відносини, освіта, світогляд.*

В данной статье раскрываются тенденции развития отношений общества и образования в Украине, факторы их торможения и ускорения. Анализируется роль образования и окружающей среды в формировании мировоззрения личности.

Ключевые слова: *общественные отношения, образование, мировоззрение.*

The given article reveals the tendencies of relation development of society and education in Ukraine, the factors of their deceleration and acceleration. The role of education and surroundings in forming person's outlook is analyzed.

Key words: *public relations, education, outlook.*

Постановка проблеми. Сучасний розвиток суспільних відносин характеризується стрімкістю, всеосяжністю та взаємозалежністю. Здійснюється якісне оновлення всіх сфер життєдіяльності світового суспільства. Оскільки Україна є частиною світового товариства, то всі зміни в тій чи іншій мірі стосуються її також.

Українське суспільство потребує всеосяжного оновлення, переходу до якісно нового стану, що включає: скасування застарілих та неадекватних сучасності елементів, які накопилися за радянські часи та перейшли в сучасне українське суспільство; зміцнення ефективних та створення нових елементів, які дозволяють українському суспільству на якісно новому рівні розкрити свої потенційні можливості. Система освіти виступає одним із головних факторів оновлення суспільства та сприяє розкриттю його потенційних можливостей у повній мірі.

Розробленість проблеми. Проблемою швидкоплинності сучасних процесів та їх наслідками занепокоєні багато вітчизняних та зарубіжних науковців та дослідників, такі як І.В. Єршова-Бабенко, Б.Г. Юдін, О.В. Горбань, В.В. Кізіма, В.А.Стрижко, О.Н.Кузь та інші. Проблема освіти все більше приділяють свою увагу сучасні філософи: В.П. Андрущенко, Г.О. Балл, І.Д. Бех, Б.Г. Гершунський, В.В. Вікторов, С.І. Подмазін, О.В. Камінська та багато інших. Ряд вчених досліджують процес взаємодії суспільства та системи освіти, визначають його тенденції та перспективи як з обережністю (Я.С. Турбовський, В.А. Садовничий, Н.Д. Нікандров, О.Н. Смолін, А.М. Кондаков), так і в досить оптимістичному руслі (В.Е. Шудегов, Л.Н. Духаніна).

Метою даної роботи є розкриття тенденцій розвитку відносин суспільства та освіти в Україні, чинників їх гальмування та прискорення, а також роль освіти та оточуючого середовища у формуванні світогляду особистості.

Виклад основного матеріалу. Стрімкий розвиток сучасного суспільства, здебільшого його соціально-економічних відносин, можна позначити терміном «прискорення», що переважно вживається у природознавчих науках. Однак, його багатий зміст розкривається при застосуванні до соціальної форми руху. В його основі лежить ріст виробничих та духовних сил людства, які збільшуються за все коротші періоди часу.

Прискорення здійснюється завдяки зацікавленості широких верств населення, що призводить до свідомих чи несвідомих дій людей, що наближають майбутнє, перетворюють віддалену можливість у близьку реальність. При цьому прискорення може охоплювати різні проміжки часу: як протягом одного, так і декількох поколінь.